HET PARTICIPATIEKOMPAS

voor maatwerk in de buurten en wijken

De energietransitie leunt voor een groot deel op de betrokkenheid van bewoners en hun welwillendheid om hun (huur)woningen aan te (laten) pakken en hun gedrag aan te passen. Gemeenten staan voor de uitdaging met al hun bewoners in gesprek te gaan en hen de komende decennia mee te nemen in de grootste en waarschijnlijk ook meest complexe transitie waar ons land sinds jaren voor heeft gestaan.

Hoe ga je nu in al die diverse wijken in gesprek met bewoners? Hoe doe je recht aan de ambities en zorgen van mensen, de mogelijkheden die ze hebben om informatie te verwerken en zelf aanpassingen in hun woning te financieren? Hoe speel je in op de diversiteit in mogelijke energieoplossingen, tijdspaden en benodigde ingrepen? Iedere wijk heeft haar eigen buurtjes, couleur locale, wijkvraagstukken, bewonersorganisaties en sociale dynamiek.
Hoe houd je daar voldoende oog voor en pas je daar je aanpak op aan?

Als projectmanager participatie sta je voor een bijna onmogelijke klus. Hoe vertaal je deze complexiteit naar een coherente strategie die je helpt bepalen hoe je nu per wijk en buurt aan de slag gaat, maar ook over een jaar en over een paar jaar? Want ook dat weten we zeker, weinig staat vast in de energietransitie en er gaat nog een hoop veranderen de komende jaren: aan wat er technisch kan, hoe we het financieren, de begeleidende wet-en regelgeving en nog veel meer dat we nu nog niet kunnen voorspellen.

Met dit doel is het Participatiekompas ontwikkeld. Het Participatiekompas stelt projectmanagers participatie in de energietransitie in staat om zo goed mogelijk recht te doen aan deze diversiteit en er voor te zorgen dat in alle wijken de bewoners op maat worden meegenomen in de aanpak voor hun wijk.

We hebben dit instrument samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld en reeds ingezet om voor alle Arnhemse wijken de aanpak op maat te bepalen. Samen denken we dat veel meer gemeenten nut kunnen hebben van dit instrument, daarom delen we het met veel plezier op de website van het Wijkkompas.

We hopen dat het je op weg helpt!

Maaike de Lange, Ursula van Wandelen, gemeente Arnhem
Minouche Besters, Charlot Schans en Nienke Sluimer, STIPO

Het Participatiekompas: zet je koers uit in de wijk!

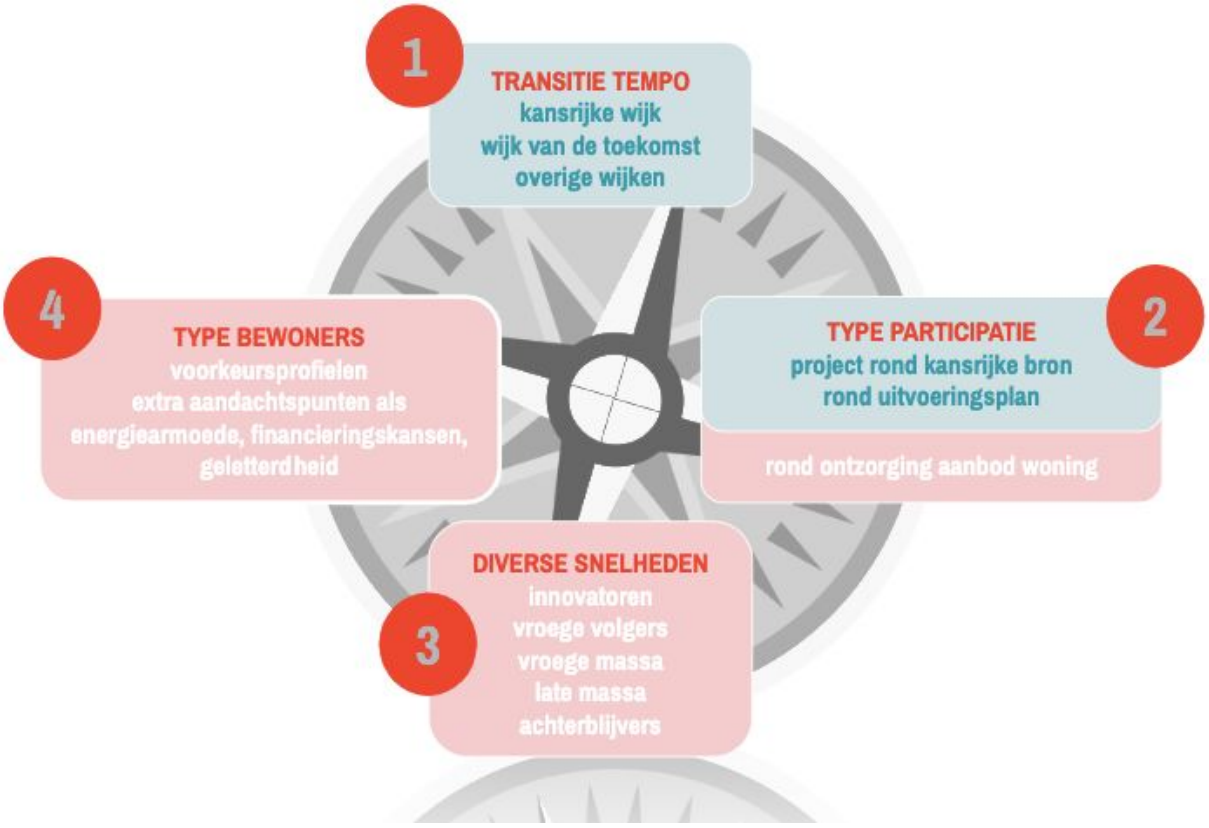

Hoe werkt het participatiekompas?

Het kompas kent vier coördinaten die de participatie aanpak en inzet van specifieke tools per wijk bepalen:

1. **Het transitie tempo**: het onderscheid tussen het tempo waarmee wijken volgens de transitie visie warmte staan ingepland om aardgasvrij te worden.
2. **Het type participatie dat nodig is**: afhankelijk van de vraag die speelt kan dit variëren van meedenken, meebeslissen tot mee uitvoeren.
3. **De diverse snelheden onder bewoners**: het verschil tussen de innovatoren die voorop lopen, de massa die meedoet als het aanbod helder is tot degenen die als laatste aanhaken. [1]
4. **De diverse voorkeurstypen onder bewoners**: de verschillen tussen kritische vernieuwers, stadse nomaden, eigengereide digitalen, honkvaste buurtbewoners, geïnformeerde gezinsdrukte, gevestigde beïnvloeders, zorgzame senioren en zelfbewuste aanpakkers. [2]

[1] innovatie-adaptatie curve van Rogers

[2] In Arnhem wordt het Citisens model van Necker van Naem gehanteerd. Een ander bekend model is het Mentality model van Motivaction. Het maakt niet uit welk model wordt gehanteerd. Het gaat om het inzicht in de voorkeursstijlen van bewoners.

Het is duidelijk dat een wijk waar zich een kans voordoet en waar vooral hoogopgeleide bewoners met veel vertrouwen in overheid en eigen kunnen wonen een andere participatiestrategie vraagt dan een wijk met dezelfde opgave, maar een heel ander type bewoners. De participatie aanpak is ook weer anders als de wijk voorlopig nog niet van het aardgas af zal gaan, maar de bewoners wel bewust moeten worden van de veranderingen die er ook in hun woning nodig zijn. Naast de verschillen zijn er ook overeenkomsten dwars door de wijken heen. De overeenkomsten bieden voeding voor de ontwikkeling van nieuwe instrumenten en tools.

Het participatiekompas stelt de projectmanager participatie in staat om per wijk te bepalen wat er nodig is en steeds weer opnieuw zijn of haar koers te bepalen. Dit is belangrijk omdat: een participatie aanpak stel je niet eenmaal vast, maar pas je steeds aan op de ontwikkelingen in de wijk.

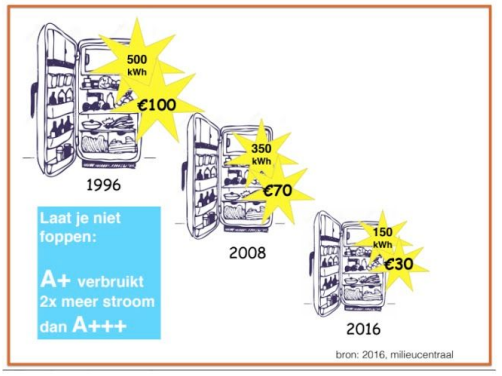

1 TRANSITIE TEMPO

Binnen iedere gemeente worden wijken onderscheiden op basis van een analyse van de status van het vastgoed, de technische haalbaarheid, de sociale en technische meekoppelkansen, aannemelijke warmte opties en een spreiding in diversiteit van de wijken om optimaal te kunnen leren. Op basis van deze analyse wordt een onderscheid gemaakt tussen wijken waar als eerste projecten zullen opstarten en de wijken die later zullen volgen.

Als eerste stap brengt de projectmanager participatie daarom een onderscheid aan in de wijken op basis van het transtietempo.

- *Kansrijke wijken om te versnellen:* wijken of buurten binnen wijken die op dit moment het meest kansrijk zijn om als eerste op een andere warmtebron over te stappen, ofwel vanwege de aanwezigheid van een decentrale bron of de goede staat van het vastgoed.
- *Overige wijken:* wijken die allemaal vast aan de slag gaan met bewustwording, energie besparen, isoleren en andere zogenaamde no-regret maatregelen.

In de kansrijke wijken staat echt al wat op spel. Hier gaan concrete projecten komen en bewoners zullen op tijd betrokken moeten worden, om mee te denken over de keuzes die er komen te liggen en te begrijpen wat de gevolgen voor hen individueel zijn. In dit soort wijken zullen er mogelijk werkgroepen van bewoners gevormd worden en komen bewoners actief aan tafel te zitten.

Bij een wijk waar de de nadruk ligt op bewustwording en het voorkomen van gemiste kansen, zoals verbouwingen die niet tot verduurzaming hebben geleid, kan de participatie zich vooralsnog richten op campagnes, kleine collectieve acties en bewoners-helpen-bewoners activiteiten.

2 TYPE PARTICIPATIE

In de wijken spelen dus verschillende vraagstukken rond de energietransitie. Deze vereisen allemaal hun eigen participatie aanpak. Soms is het belangrijk alle bewoners in de wijk te betrekken, en soms is het vooral belangrijk om alleen de bewoners die het betreft goed aan tafel te krijgen. Soms wil je samen met bewoners co-creëren en soms gaat het meer om goed luisteren, dit goed te vertalen en dat weer goed terug te geven. De complexiteit van de transitie zorgt ervoor dat in de wijk vaak meerdere zaken tegelijkertijd spelen: met een initiatiefrijke groep bewoners worden de kansen rond een bron verkend, de hele wijk wordt daarnaast betrokken bij de ontwikkeling van het wijkuitvoeringsplan en mogelijk loopt er ook nog een traject met een woningcorporatie rond de renovatie en verduurzaming van een flat. Als projectmanager participatie is het belangrijk om al deze trajecten goed te onderscheiden en te voorzien van eigen participatie aanpakken. Daarbij bezie je ook steeds waar deze trajecten elkaar onderling beïnvloeden, versterken of tegenwerken.

In het Participatiekompas worden daarom drie soorten participatie onderscheiden. Bij het bepalen van de koers voor de buurt of (delen van de) wijk bepaal je welke soort(en) participatie nodig is.

1 Projectparticipatie rond een kansrijke bron

In sommige gevallen is er een specifieke kans om een mogelijke warmtebron te ontwikkelen en neemt de gemeente het voortouw met stakeholders of is er een initiatief genomen door de bewoners om zelf tot een alternatieve warmtebron te komen. Om deze alternatieve bron rendabel te kunnen exploiteren is een minimaal aantal afnemers nodig. Dat kunnen bewoners en/of bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn.

De participatie is in deze gevallen gericht op:

- Het zo goed mogelijk uitvoeren van het project zelf. Zijn alle stakeholders goed betrokken, kan iedereen die relevant is zijn mening uiten, is er ruimte om in de uitvoering een rol te nemen?

- Benutten van de kans, door het werven van het benodigd aantal bewoners die warmte van de bron gaan afnemen. Hoeveel bewoners zijn er minimaal nodig? Wanneer is het aanbod (de prijs, de aanpassingen in de woning etc.) van dien aard dat zij mee willen doen? Wat houdt mensen tegen?

STRATEGIE IS AFHANKELIJK VAN DE INITIATIEFNEMER

Gemeente identificeert kans
Verantwoordelijk voor de participatie: de gemeente.
Mogelijke vorm: op te richten projectwerkgroep waarin een afvaardiging van bewoners, gemeente, en andere logische betrokkenen (ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij, mogelijk bewonersinitiatief) vertegenwoordigd zijn.

Bewoners identificeren een kans
Verantwoordelijk voor de participatie: het bewonersinitiatief (heldere afspraken vastleggen) met op de achtergrond de gemeente als partner.
Mogelijke vorm: het bewonersinitiatief waarin diverse bewoners zijn verenigd, aangevuld met momenten waarop de gemeente en andere logische betrokkenen aanschuiven (andere bewonersorganisaties in de wijk, ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij).

2 Planparticipatie rond het wijkuitvoeringsplan

Een andere vorm van participatie richt zich op het ontwikkelen van een gedragen wijkplan. Voor alle wijken in een gemeente moet - op termijn - een uitvoeringsplan worden ontwikkeld. In dit plan staat tenminste vermeld wat de bron voor de wijk gaat worden, wat de tijdsfasering is en wie welke rol heeft in het proces daar naartoe.

Het rijk is vooralsnog weinig specifiek over de uitwerking. Belangrijk is dat bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden betrokken bij het opstellen ervan. En dat het plan acht jaar voordat de wijk van het aardgas af zal gaan, gereed is.

STRATEGIE IS AFHANKELIJK VAN DE INITIATIEFNEMER

Gemeente identificeert kans
Verantwoordelijk voor de participatie: de gemeente.
Mogelijke vorm: het wijkuitvoeringsplan zelf wordt ontwikkeld door de partners in de projectwerkgroep van de wijk waarin de gemeente, bewonersorganisatie en andere partners zijn verenigd. De kansen rond de mogelijke warmtebron voor de wijk vormen het vertrekpunt voor het plan. In een serie bewonersbijeenkomsten worden steeds onderdelen van het plan besproken en/of getoetst bij de bewoners van de wijk. Om er zeker van te zijn dat er een brede vertegenwoordiging van de bewoners is kan ervoor gekozen worden aanvullend een klankbordgroep (twee bewoners per flat, buurt) in te stellen. Dit is vooral belangrijk in wijken waar mensen niet snel uit zichzelf naar een bijeenkomst komen, of de verschillen tussen de diverse buurten in de wijk heel groot zijn.

Bewoners identificeren een kans
Verantwoordelijk voor de participatie: het bewonersinitiatief en de gemeente trekken hier samen op. Er worden specifieke afspraken gemaakt waarin de verantwoordelijkheden over en weer duidelijk zijn. De gemeente kan de rol van de eerste verantwoordelijke op zich nemen, of andersom het buurtinitiatief. Dit is afhankelijk van de wensen van het initiatief.
Mogelijke vorm: het uitvoeringsplan wordt ontwikkeld binnen de structuur van het bewonersinitiatief waarin diverse energieke bewoners zijn verenigd, aangevuld met momenten waarop de gemeente en andere logische betrokkenen aanschuiven (andere bewonersorganisaties in de wijk, ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij). Ook hier kan het verstandig zijn een klankbordgroep in te stellen. De coördinatie hiervan ligt bij de gemeente.

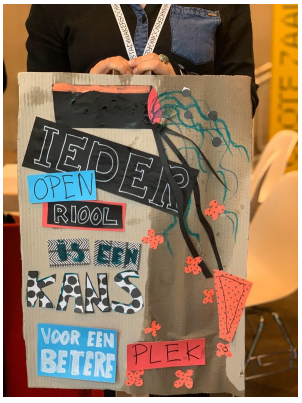

3 Participatie rond een passend ondersteuningsaanbod

Bijna alle bewoners in je gemeente zullen aanpassingen aan hun woningen moeten (laten) doen. Het is belangrijk dat hiervoor een goed ondersteuningsaanbod wordt geboden. Zo'n aanbod kan bestaan uit een advies voor de benodigde aanpassingen, een voorselectie van betrouwbare bouwpartijen en leveranciers, juridische ondersteuning rond de aanvraag van vergunningen, financiële ondersteuning middels leningen of bijvoorbeeld een woonabonnement en praktische hulp, zoals het aanbrengen van eenvoudige isolatiematerialen voor kierdichting.

Door het benodigde aanbod samen te ontwerpen en het leven van de bewoner centraal te stellen, wordt inzicht verkregen in de ambities en obstakels die een bewoner heeft te overwinnen (ook wel service design genoemd). Dit maakt het mogelijk het aanbod en campagnemateriaal zo goed mogelijk te laten aansluiten op de taal, aanpak en diensten die de bewoner passen. Denk bijvoorbeeld aan een oudere dame die zich vooral zorgen maakt over de volgestouwde zolder die leeg moet worden geruimd voor de isolatie van het dak, of het Hindoestaanse gezin dat misschien wel twee zonneboilers nodig heeft omdat ze drie keer per dag willen douchen om rein aan tafel te kunnen gaan.

Wat voor ondersteuningsaanbod er nodig is, is afhankelijk van de bewoners in de wijk en het benodigde type aanpassingen aan hun woning. Bewonersinitiatieven die zelf met een plan voor hun

wijk zijn gekomen zullen mogelijk zelf zo'n aanbod ontwikkelen. De projectmanager participatie heeft in dit geval een faciliterende rol en kan ontwikkelde aanpakken opschalen naar andere wijken.

In de wijken met veel corporatiebezit en gespikkeld bezit is een ander type ondersteuningsaanbod nodig. De bewoners moeten goed meegenomen worden in de aanpak voor hun wijk en de ruimte krijgen hun mening te geven. Maar belangrijker in deze wijken is dat de bewoners ontzorgd worden en vooral geholpen worden met het nemen van concrete stappen. Hier ligt een grote verantwoordelijkheid voor de gemeente om de mensen op maat te ondersteunen.

Dit type participatie zet meer in op inzichten verwerven en samen oplossingen benoemen. Je organiseert hiervoor niet zozeer informatie avonden of gesprekstafels, maar gaat juist vooral aan de hand van visuele werkvormen met veel fotobeelden en (proces)tekeningen in gesprek. De benodigde stappen worden heel praktisch gemaakt, belangrijke belemmeringen worden zo in kaart gebracht en de randvoorwaarden die bewoners inbrengen worden genoteerd. De projectmanager participatie vertaalt deze naar een uitvraag voor het benodigde aanbod door professionele partijen en de gemeente. En wellicht naar aanvullende sociale activiteiten in de wijk, waarin bewoners of maatschappelijke organisaties (elkaar) helpen.

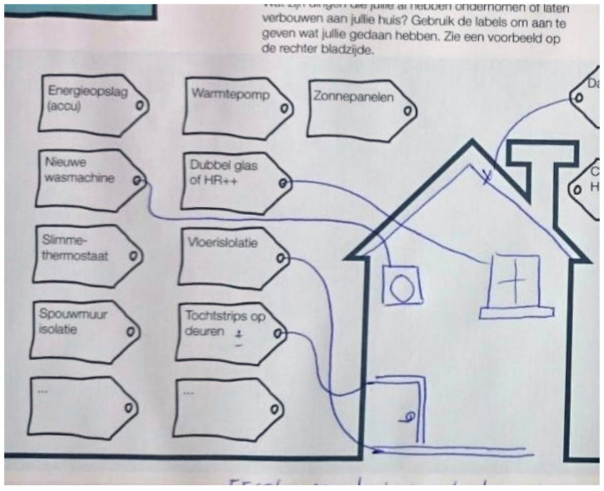

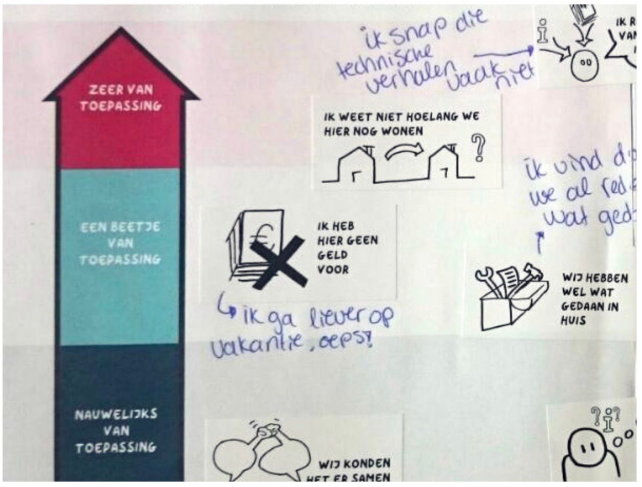

Participatie biedt een 100% slagingskans?

Voordat we inzoomen op de coördinaten van het participatiekompas waarin mensen centraal staan, vragen we aandacht voor het volgende belangrijke punt.

Een belangrijke zorg die bij veel politici en ambtenaren leeft is de ervaring dat niet alle bewoners uit zichzelf naar informatiebijeenkomsten komen en aan de slag gaan met hun woningen. Zij komen in hun werk bewoners tegen die totaal geen interesse hebben voor het thema energietransitie of ronduit negatief zijn over het onderwerp. Er zijn twee manieren om hier vanuit de participatiestrategie op in te spelen:

- Erkennen dat er onderscheid bij mensen is in hun omgang met innovatie (wat de energietransitie feitelijk is), zoals in deze paragraaf wordt beschreven, en gericht sturen op wie je in welke fase van de ontwikkeling betrekt (en dus ook mensen voorlopig nog even laten - die komen straks wel).
- Erkennen dat mensen allemaal heel verschillende behoeften, voorkeuren en ambities hebben zoals in paragraaf 4 aan de hand van het Citisens model wordt uitgewerkt en daar actief op inspelen met de soorten activiteiten, communicatieboodschappen en ondersteuningsaanbod.

In beide gevallen blijft gelden: participatie garandeert geen 100% slagingskans. Daar is het ook niet voor bedoeld. Participatie gaat erover dat mensen het recht hebben om nauw betrokken te worden bij de veranderingen die overheidswege worden ingezet en zich in hun leven afspelen. En het recht hebben om het met deze veranderingen eventueel ook volstrekt oneens te zijn. Bij participatie krijgen de mensen de kans om zich te informeren, actief mee te praten, zelf vorm te geven en mogelijk ook zelf (met andere bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties) de uitvoering op te pakken.

Bij de energietransitie <u>moet</u> iedereen uiteindelijk van het aardgas af. Dat kun je niet met een participatieproces regelen. Je kunt de groep mensen die erkent dat het noodzakelijk en onvermijdelijk is wel veel groter maken en ook kun je ervoor zorgen dat de overstap naar een andere warmtebron zo makkelijk mogelijk is voor een zo groot mogelijk aantal (hele diverse) mensen. Of anders gesteld, zoveel mogelijk onnodig leed voorkomen. Echter, er zal wetgeving aan te pas moeten komen om echt iedereen over te laten stappen. Zolang het een vrije keus is, kun je tenslotte ook nee zeggen.

De verwachting is dat er snel aanvullend instrumentarium zal komen om gemeenten te ondersteunen om ook de groep die niet uit zichzelf wil of kan meedoen over te laten stappen. De afweging tussen het publieke belang, het collectieve belang van een groep en het belang van de individu wordt dan spannend en meer politiek geladen.

3 DIVERSE SNELHEDEN

Vanuit onderzoek naar innovatie is bekend dat de adoptie van nieuwe producten en diensten via een vast stramien verloopt.[3] Als deze curve vertaald[4] wordt naar de energietransitie dan ziet dat er als volgt uit:

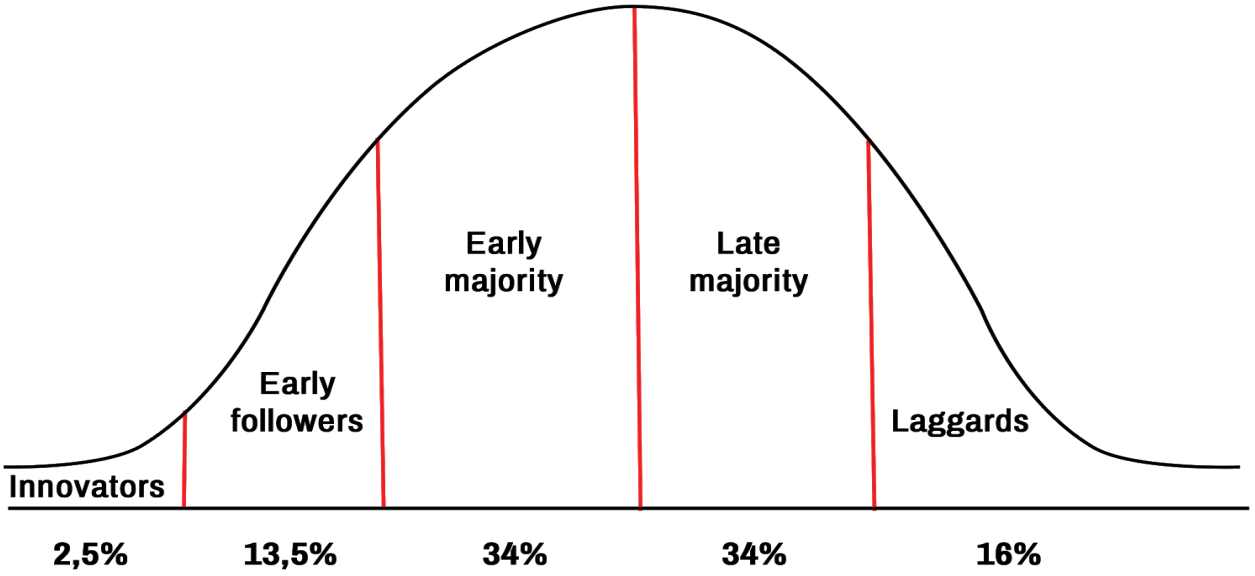

2,5% innovatieven: in de energietransitie zijn het vaak drie à vier bewoners, die in een buurt de koppen bij elkaar steken. Mensen die graag het wiel uitvinden en uit een enorme persoonlijke drive op zoek gaan naar nieuwe oplossingen.

13,5% vroege volgers: de eerste groep bewoners, die enthousiast mee gaat doen met de innovatoren, wil wel wat uitproberen en is trendgevoelig. Mensen die niet *from scratch* willen beginnen, maar wel graag meedoen vanaf het prille begin.

34% vroege meerderheid: de groep die aan de slag gaat als het aanbod of de aanpak in de wijk bekendheid heeft gekregen. Hier begint de markt zijn werk te doen. Een kleine groep mensen laat zien dat het kan, wat vertrouwen geeft dat het werkt. Mensen zijn nieuwsgierig, wellicht trots en doen graag mee met de succesvolle nieuwe aanpak in hun wijk.

[3] Het innovatie en adoptiemodel van Rogers
[4] Werkwijze uit het Smart Energy Cities model

34% late meerderheid: de groep mensen die instapt als het proces helemaal rond is, gemeengoed is geworden en eigenlijk moeten ze nu ook wel mee. Er is op dit moment dus geen sprake meer van een vernieuwing: het is helder wat er moet gebeuren, wat de oplossing is en de meeste andere mensen zijn al lang bezig met de verduurzamingsmaatregelen.

16% achterblijvers: de groep bewoners die afwacht en normaal pas instapt als de innovatie in de uitverkoopschappen ligt (achterhaald is). In het geval van de energietransitie zullen voor deze groep waarschijnlijk dwingende maatregelen nodig zijn.

Vanuit dit model kan ook de tijdslijn voor de participatie in de energietransitie gevolgd worden. Het begint met het bijeenbrengen van een eerste groep innovatieven die het leuk vinden om te starten, van daaruit wordt de groep betrokkenen steeds groter. Dit is een volgordelijk proces. Vaak is er veel politieke of ambtelijke onrust omdat bepaalde groepen niet bereikt worden. Het is belangrijk dat de projectmanager participatie zijn of haar uiterste best doet om alle mensen erbij te betrekken, maar wel op het juiste moment. Het is niet zinvol om 'achterblijvers' al vanaf het prille begin te betrekken, zij zullen niet in iets onduidelijks stappen.

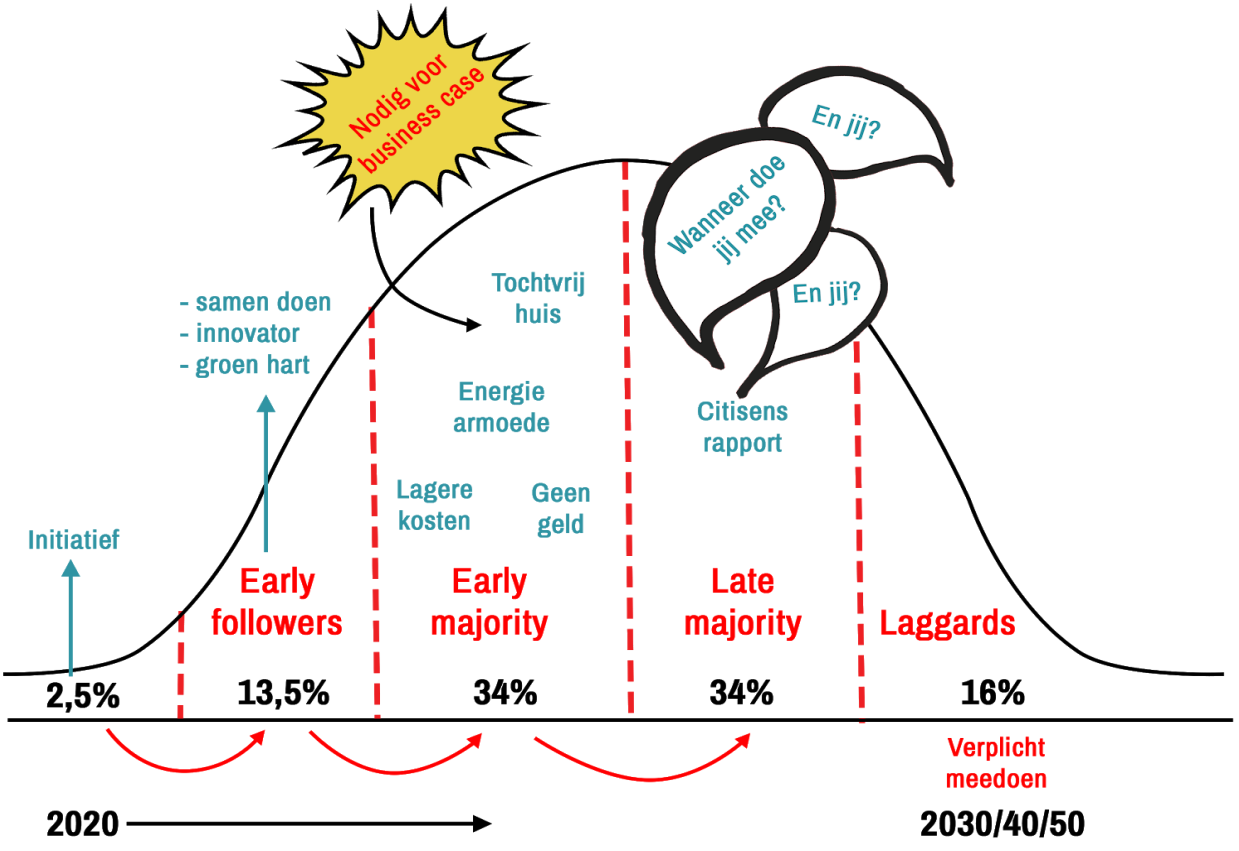

Dus,

- met *innovatieven*, zoals die iedere gemeente te vinden zijn bij buurtinitiatieven of lokale duurzaamheidswerkgroepen, verken je het vraagstuk van de wijk, heb je het over technische zaken, duik je in de complexe materie. Laat hen aansluiten bij het strategische stakeholder

overleg. En ga met hen de energie in de wijk aanwakkeren. Maar realiseer je, vanuit hun passie, zijn het soms slechte verbinders. De empathie voor bewoners zonder groen innovatief hart is niet groot.

- Met de *eerste volgers* ga je de stap naar 'gewone mensen taal' maken. Zij hebben meer aansluiting bij andere bewoners en snappen beter wat bij hen speelt, wat ze belangrijk vinden. Deze groep kan het aanbod voor de wijk met de gemeente en andere stakeholders ontwikkelen.

- Met de *vroege meerderheid* ga je het aanbod als eerste testen en verbeteren. Zij tekenen in op de campagne, om allerlei redenen, en snappen dat het nog in ontwikkeling is. Ze vinden het leuk om dit samen met elkaar te doen.

- De *late meerderheid* krijgt relatief de minste aandacht. Het aanbod is rond, het is duidelijk wat er moet gebeuren en waar mensen moeten zijn. Zij kunnen met de reguliere aanbieders, financieringsmogelijkheden en reeds ontwikkelde ondersteuning aan de slag. Tenzij het vanuit de collectieve oplossing nodig is dat ze meedoen: dan zul je actief campagne moeten voeren om hen te stimuleren. Gaan ze niet mee, dan vallen ze in de volgende groep.

- De *achterblijvers* vragen wel aandacht. Wat is de reden dat ze niet aanhaken? Afhankelijk van het gekozen aanpak voor de wijk zullen ze of al op korte termijn moeten (bij een collectieve oplossing) of tot 2050 kunnen wachten. Tegen die tijd heeft het Rijk instrumentarium of wetgeving gereed voor deze groep. Echter, je wilt voorkomen dat er schrijnende redenen zijn of in de tijd gaan ontstaan (zoals stijging energieprijzen).

Energiemarkt in de wijk Gaasperdam in Amsterdam georganiseerd door lokale organisaties in de wijk

4 TYPE BEWONERS

De tweede manier om recht te doen aan de diversiteit onder bewoners is door rekening te houden met de diverse voorkeursstijlen van mensen. Onderzoeksbureau Citisens heeft voor Arnhem de diverse wijken in kaart gebracht (zie het schema op de volgende pagina).

De voorkeursstijlen zijn een geabstraheerde werkelijkheid. Niemand valt voor 100% binnen een van de kleuren. Echter, voor het maken van een eerste ontwerp voor de participatie aanpak voor de wijk geven de profielen veel inzicht. Vooral ook om te weten wat zeker niet de juiste aanpak gaat zijn!

De door het bureau Citisens gehanteerde doelgroepen

De verfijning vindt plaats in de praktijk, wanneer de lessen en ervaringen uit de eerste bijeenkomst, informatiemarkt of 'buren-helpen-buren-isoleren' dag worden vertaald naar de aanpak voor het volgende moment of het ontwerp van de communicatiematerialen. De profielen geven geen specifiek zicht op de grote groep mensen met een migratieachtergrond, of er mensen met schuldenproblematiek zijn, of hoe belangrijk een bepaald groen park is voor de buurt. Voor deze verfijningsslag haalt de projectmanager participatie informatie op bij de wijkregisseurs, de sociale wijkteams, de bewonersorganisaties, de culturele- of migrantenorganisaties en de vele andere partners die helpen het beeld van de buurten in de wijk verder in te kleuren. Met hen, maar ook met de expertise binnen de gemeente rond de aanpak van energiearmoede, ondersteunen van lokaal initiatief en andere programma's, wordt de aanpak en de bijpassende activiteiten steeds verder bepaald.

Arnhem volgens Citisens verdeling

Arnhem onderscheidt zich ten opzichte van het gemiddelde in Nederland door:

- *oververtegenwoordiging van Eigengereide Digitalen, Stadse Nomaden en Kritische Vernieuwers*
- *ondervertegenwoordiging van Gevestigde Beïnvloeders en Zelfbewuste Aanpakkers.*

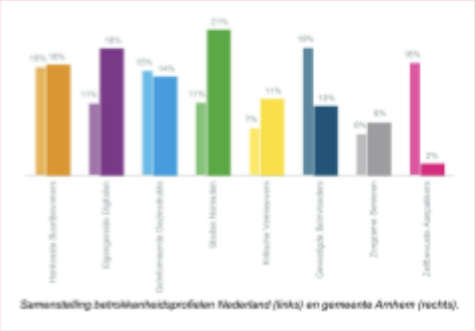

Samenstelling bewonersprofielen Nederland (links) en gemeente Arnhem (rechts).

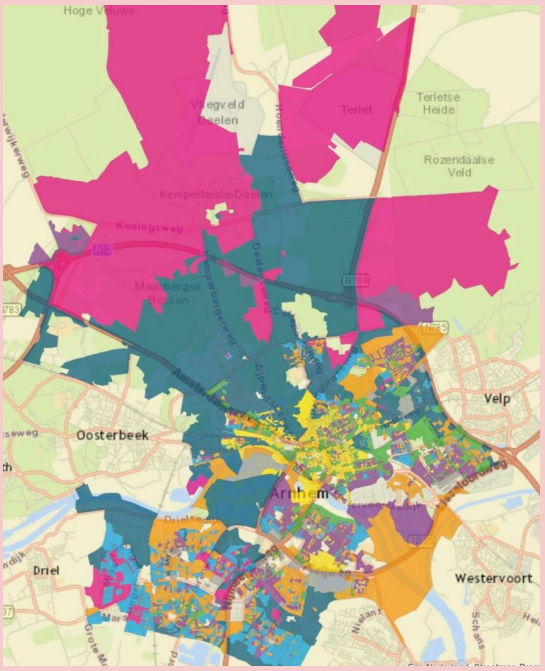

In wijken met veel huurwoningen vindt men vooral Honkvaste Buurtbewoners en Eigengereide Digitalen. Deze mensen hebben het minste vertrouwen in de overheid, in zichzelf, hebben weinig budget en zijn ook niet bezig met de energietransitie. De wijken met vooral particulier eigendom en veelal oudere grote woningen zoals de omgeving van de Burgemeesterswijk en Klingelbeek zijn ook zeer homogeen: de Gevestigde Beïnvloeders. Deze groep heeft juist veel vertrouwen in zichzelf, in de overheid en ook budget en organisatievermogen om aan de slag te gaan.

In de nieuwbouwwijken in Arnhem Zuid leven veel mensen uit de groep Geïnformeerde Gezinsdrukte, vaak gecombineerd met Honkvaste Buurtbewoners. Deze beide groepen zijn vooral gericht op lokale vraagstukken: overlast, speelplekken, de school van de kinderen. Ze *doen* liever, dan dat ze *meepraten*. Het centrum daarentegen wordt gedomineerd door Kritische Vernieuwers. Ook dat zijn echte doeners, die meteen ook zelf initiatief nemen. Ze zitten daarnaast ook wel graag aan tafel bij gesprekken over de visie voor die wijk.

In voormalig corporatiewijken, waar veel herstructurering plaats heeft gevonden wonen vaak kleine groepjes Stadse Nomaden naast de bekende huurdersprofielen Honkvaste Buurtbewoners en Eigengereide Digitalen. Daarmee kan een combinatie ontstaan van mensen met totaal verschillende leefwerelden die elkaar slecht begrijpen. Tegelijk zijn Stadse Nomaden ook vaak wel enthousiast te maken voor kleine overzichtelijke buurtprojecten.

Wat vertellen deze profielen?

Het is belangrijk te beseffen dat al deze mensen moeten worden meegenomen in de overstap naar andere energiebronnen: ook de mensen die (om allerlei legitieme redenen) totaal niet bezig zijn met de transitie en er zelfs een aversie of angst voor hebben. De profielen helpen proactief in te spelen op te verwachten weerstanden, ruimte te creëren voor ongenoegen of positieve ideeën en naast de bewoners te gaan staan.

Bij iedere bewoner is een aanknopingspunt te vinden om het gesprek aan te gaan. De profielen laten zien wat 'ingangen' zijn om een gesprek te starten. Dat kan een onderwerp zijn dat hoog op de irritatie-lijst staat, een kanaal als een gewaardeerde buurtactiviteit waar je makkelijk op aan kan sluiten, of het optrekken met de vrijwilligersclub die in de buurt hoog aangeschreven staat. Maar ook juist onderwerpen in het persoonlijke leven van de bewoners, waar de energietransitie mogelijk een antwoord op kan bieden. Denk aan hoge energierekeningen door verouderde apparatuur en te weinig besef van de impact van gedrag op de energierekening. En aan gebrek aan comfort bij slecht geïsoleerde woningen, zeker bij mensen met een mindere gezondheid. Waar het om gaat is dat mensen merken dat ze worden gezien, dat er begrip is voor wat er speelt (in de wijk of hun leven), dat onderschreven wordt dat waarschijnlijk niemand zit te wachten op al deze rompslomp en kosten en… dat we het toch samen gaan doen! Dus hoe doen we het nu op een manier die bij jou / jullie past?

Daarnaast geven de profielen informatie weg die nuttig is voor de organisatie van activiteiten of het inrichten van het participatieproces. Zo is duidelijk dat de Geïnformeerde Gezinsdrukte te druk is en dat dit deels komt doordat ze kinderen hebben. De schaarse vrije tijd besteden ze dan liever niet aan inspraakavonden. Wat nu als er een activiteit wordt georganiseerd waarmee de ouders zich kunnen informeren en op snelle manier input kunnen geven, terwijl de kinderen zich vermaken met spelletjes of grappige weetjes over energie? Of er online informatieavonden worden georganiseerd?

Bij sommige bewoners, vooral onder delen van de Honkvaste Buurtbewoners, speelt zoveel andere problematiek dat zij de complexiteit van de transitie er eigenlijk niet bij kunnen hebben. Hier is het belangrijk dat de aanpak en het aanbod zo goed mogelijk passen bij wat ze nodig hebben, belangrijk vinden en aankunnen. De participatie is er hier op gericht deze inzichten op te doen. Daarvoor hoeven de mensen niet naar bijeenkomsten te komen, maar gaat de projectmanager participatie zelf naar de mensen toe (interviews thuis, tijdens koffieochtenden of klaverjas avonden in het buurthuis, of met sociale activiteiten die je zelf in de straat of portiek organiseert), betrekt deze professionals uit het sociale domein erbij en verdiept hij of zij zich zo goed mogelijk in wat een passend ondersteuningsaanbod zou kunnen zijn voor de benodigde aanpassingen in de woningen.

EN NU, AAN DE SLAG!

Met de Participatiewijzer heb je een instrument in de hand dat je steeds opnieuw in staat stelt wat het participatie vraagstuk van het moment is en welke aanpak daar het beste bij past. De Participatiewijzer geeft je zowel zicht op de benodigde organisatorische inzet binnen de gemeente als op de benodigde activiteiten en ondersteuning in de diverse wijken.

De energietransitie is een zeer complex proces. Recht willen doen aan alle diverse bewoners met hun wensen en verwachtingen, angsten en onzekerheden, begrijpelijke onkunde of juist diepgaande expertise is een goede en noodzakelijke ambitie. We zullen ten slotte deze transitie met elkaar moeten klaren.

Wij hopen met dit participatiekompas een bijdrage te hebben geleverd aan het ontwarren van de kluwen aan diversiteit, tijdspaden, doelstellingen en schaalgroottes en een strategische werkwijze te bieden om steeds opnieuw kaf van het koren te kunnen scheiden en een helder pad vooruit te kunnen bepalen.

En nu, aan de slag!